

PM

Miljöterapiutbildning hösten 2016

Barbra Duarte – Yadira Nisch
Mosa Alamin – Roland Casselbrant

Introduktion:

Vi valde att titta närmare på överlämningar främst för att detta är ett moment som vi i vår egen verksamhet ännu inte har hittat formen för.

Då vi tror oss ha identifierat överlämningarna som ett av de miljöterapeutiska momenten som möjliggör ett miljöterapeutiskt förhållningssätt för vår egen verksamhet så valde vi att titta närmare på delmomenten i en miljöterapeutisk överlämning genom att se på olika förhållningsätt för överlämningen och hur de påverkar den miljöterapeutiska överlämningen.

Teori:

Vår utgångspunkt och hypotes har varit att påvisa överlämningarnas betydelse för möjligheten att upprätthålla ett miljöterapeutiskt förhållningssätt i det dagliga arbetet med ungdomar boende i en HVB-miljö. Vår hypotes är att en “Miljöterapeutisk överlämning” inte bara är en del av det miljöterapeutiska arbetet bland andra moment utan är en absolut förutsättning för att personal skall kunna upprätthålla en miljöterapeutisk struktur.

Definitionen av en “Miljöterapeutisk överlämning” som vi använder oss i detta PM är den som anges i boken “Miljöterapi” av Carina Jönsson och Micael Jönsson (ISBN 978-91-637-1930-1)¹ med början på sid 21:

“Detta är ett tillfälle för utbyte av information, men också och inte minst ett tillfälle för reflektion över det som skett sedan arbetet började och som behöver delas, smältas och lämnas över till de som tar vid. Denna stund har som syfte att möjliggöra för varje medarbetare att lämna verksamheten med känslan av att andra tar vid där jag slutade och att ansvaret axlas av kollegor.

[...]

Överlämningar sker vid minst ett tillfälle per dag, vid de flesta verksamheter flera gånger per dygn [...]

Oavsett hur många gånger på ett dygn den sker så ska den vara organiserad så att den har en tydlig struktur och fyller en funktion som syftar till mer än bara informationsutbyte.”¹

Metod:

Vi har använt oss av intervjuer av personal på olika HVB-hem. Intervjuerna har gjorts på HVB-hem som har olika upplägg och förutsättningar för överlämningarna.

I övrigt har verksamheterna varit valda utifrån uniformitet i inriktning, det vill säga HVB-hem för PUT- och Asylsökande ungdomar i åldrarna 14-18 år, personalbemanning med schemalagd dygnetruntbemanning och regelbunden handledning.

Ingen hänsyn har tagits till utbildningsnivå i arbetsgrupperna totalt eller på individnivå för dem som har svarat på enkätfrågorna.

Frågorna som ställdes var följande:

1. Går det att upprätthålla ett miljöterapeutiskt arbetssätt om överlämningarna inte är miljöterapeutiska?
2. Är överlämningar på boendet strukturerade utifrån ett miljöterapeutiskt tankesätt?
3. Upplever du att överlämningarna på din arbetsplats underlättar eller inte att upprätthålla/möjliggöra eller ger förutsättningar för ett miljöterapeutiskt arbetssätt i det dagliga arbetet?

Frågorna skickades ut mejlledes men då svarsfrekvensen i det redan fåtaliga urvalet av personer blev bristfälligt så har enkätfrågorna också fått ställas muntligen till några av personerna som valdes ut att svara på enkäten.

Detta gör att vi har valt att inte presentera svaren i sin helhet då svaren har fått lite olika karaktär beroende på om den som svarat har svarat skriftligt eller om man har svarat muntligt och därför också har kunnat ställa följdfrågor och kunnat få frågorna förklarade och till viss del omformulerade och förtydligade för sig.

Dessutom har vissa av de skriftliga svaren varit svåra att tyda utan att ta hänsyn till att vissa svar har varit behäftade med vad vi har uppfattat som syftningsfel och liknande.

Därför har vi valt att ta med citat från enkätsvaren under rubriken diskussion.

Empiri:

Resultatet som vi har kommit fram till att en miljöterapeutisk överlämning enligt definitionen ovan är ett nödvändigt miljöterapeutiskt moment för att kunna upprätthålla och utöva ett miljöterapeutiskt förhållningssätt i det dagliga arbetet.

I våra enkätsvar anser vi oss få styrkt att en miljöterapeutisk överlämning som innehåller struktur, informationsutbyte och reflektion bekräftar Mats Marnells konklusion², “Den enskilde terapeutens förmåga till självreflektion ökar efter hand. Öppenheten kring överlämnandet smittar av sig på institutionsarbetet i stort. Den kollegiala dialogen förbättras.”

Analys:

Med det sagt så har arbetet med detta PM också tydligt visat att det är ogörligt att bryta ner den miljöterapeutiska metodiken i dess beståndsdelar och välja efter behag.

Om överlämningsituationen skall kunna vara "en hörnsten i miljöterapeutiskt arbete"² så måste även de övriga hörnstenarna som handledning, kompetens *et cetera* vara på plats för att skapa kontinuitet i verksamhetens miljöterapeutiska arbete.

På samma sätt kräver överlämningsituationen att man får med dess beståndsdelar som reflektion, informationsutbyte och struktur.

Miljöterapi måste förstås och implementeras i dess helhet.

Diskussion:

Hypotesen om att en miljöterapeutisk överlämning är en förutsättning för ett miljöterapeutiskt förhållningssätt i verksamhetens dagliga uppgifter lämnade dörren öppen för att ge möjligheter till fler spår om vilka moment som utgör fundamentet för miljöterapi. Då förutsättningarna för våra enkäter visade sig ge oss ytterligare en jämförelseparameter så blev en punkt belyst på ett intressant sätt, kan man arbeta miljöterapeutiskt utan att vara medveten om det?

Vi säger inte att det är en bra idé att förutsätta att det kan fungera, för det har vi ju sett att det – åtminstone i begränsad skala – kan göra, utan att förståelsen för att det som händer i mötet med klienterna också sätter igång processer (överföring, motöverföring, projektiv identifikation, *containing*, regression *et cetera*)² hos personalen. Inte bara individuella processer men även gruppdynamiska processer. Enligt enkätsvaren startar hos oss tanken att viljan att vara öppen för denna allmänpsykologiska sanning antagligen kan vara minst lika viktig som överlämningen i sig själv.

Man skulle kunna säga att en miljöterapeutisk överlämning blir en miljöterapeutisk överlämning först när de som deltar i den också tror på att den är ett för dem relevant verktyg.

Man kan se detta PM:s hypotes som en delfråga som har större relevans än dess svar då svaret kommer att vara mer eller mindre ointressant om det inte sätts i relation till svaret på ett antal andra frågor. Frågor om betydelsen av handledning och kompetens till exempel.

Dock kan man nog utifrån svaren anta att det finns fog för att tro att för att man i sin verksamhet skall kunna införa miljöterapi så måste man tillse att samtlig personal har relevant utbildning alternativt erbjuds utbildning (*mer om detta nedan*).

Inom en verksamhet där man definitivt håller sig med en miljöterapeutisk överlämning med en klar struktur som en uttalade ledare för överlämningen med bestämda punkter som går igenom och besvaras av alla men där ingen utav handledarna är bekanta med begreppet miljöterapi, hur kan det fungera?

En handledare i personalgruppen svarar på våra frågor (se ovan) med ett kärnfullt svar:

"Tydlig o rak frågeställning för den som vet vad ett Miljöterapeutiskt tankesätt är. Jag har mina aningar, fast vågar inte svara fullt ut på frågorna då jag har för lite kunskap i ämnet. Vi ska på miljöterapeutisk utbildning nu under november."

Handledaren i fråga fick en möjlighet att resonera kring frågorna utan att använda begreppet miljöterapi och kunde då utan besvär beskriva vad som var bra och dåligt med den överlämning som de använder.

Angående strukturen:

“Det är bra att alla som deltar på överlämningen måste svara på samma frågor. Det blir som en bekräftelse på att vår [löpande] kommunikation fungerat under arbetspasset”.

“Vi har en punkt på kvällsöverlämningen som är ‘Säg något positivt om dina medarbetare (alla svarar)’ som är jobbig. Ibland vill man ju inte säga något positivt om sina kollegor men jag måste ju erkänna att det är svårt att inte släppa negativa känslor om en kollega när man måste säga något bra om den.”

Så visst kan även en arbetsgrupp som inte känner igen begreppet miljöterapi ha miljöterapeutiska överlämningar. I det här fallet har en verksamhetschef som tidigare arbetat miljöterapeutiskt sett till att genomföra det som hon känner är en bra arbetsmetodik. De handledare i personalgruppen som svarat på våra frågor kan se de positiva effekterna av olika moment i överlämningarna och tar med största sannolikhet med sig dessa ut i verksamheten.

Man kan naturligtvis ifrågasätta hur länge en verksamhet kan använda en metodik utan att sätta ord på den. Hur länge klarar den att hålla sin relevans och så vidare? Men här har man först impementerat metoden och sedan kommer utbildningen av handledarna. Efter som vår utgångspunkt för detta PM har varit vårt eget behov av att implementera en miljöterapeutisk överlämning så ser vi inget fel med att kunna införa den på det här sättet.

I en annan verksamhet där handledarna är väl bekanta med begreppet miljöterapi och några även har gått den här utbildningen men ändå har missat vikten av tydlig struktur får vi följande svar på frågeställningen:

2. Är överlämningar på boendet strukturerade utifrån ett miljöterapeutiskt tankesätt?

“Tycker definitivt att det har blivit bättre. Men tror att vi kan bli bättre på [att] tex. vara mer effektiva och inte prata om helt oväsentliga [saker], försöka få ungdomarna att förstå att vi har överlämning utan att de knackar på och vi öppnar dörren.”

I svaren från den här handledaren kunde man ana att det fanns utrymme för reflektion och informationsutbyte men att strukturen saknades.

Vi startade det här grupparbetet med tanken att intervjua handledare på boenden som hade följande förutsättningar:

A. HVB-hem för PUT- och Asylsökande ungdomar i ålder 14-19 år *med* en överlämningssituation enligt ovan nämnda definition.

B. HVB-hem för PUT- och Asylsökande ungdomar i ålder 14-19 år *utan* en överlämningssituation enligt ovan nämnda definition.

Det visade sig att vi i vårt arbete fick med en kategori vi inte hade räknat med, nämligen:

C. HVB-hem för PUT- och Asylsökande ungdomar i ålder 14-19 år med en överlämningssituation enligt ovan nämnda definition men där personalen inte hade kunskap om det miljöterapeutiska begreppet.

Detta har gjort att vi medvetandegjorts om betydelsen av kunskap inom miljöterapi och vikten av den enskilde handledarens utbildningsgrad och/eller tidigare yrkeserfarenerfarenheter av terapeutiska metoder med utgångspunkt från utvecklingspsykologi.

Utan detta finns en uppenbar risk för att verksamhetens miljöterapeutiska förhållningssätt kommer att motarbetas inifrån av enskilda handledare som därmed också svårligen kan lägga hinder för verksamhetens mål.

Referenser:

---

¹ “Miljöterapi” av Carina Jönsson och Micael Jönsson (ISBN 978-91-637-1930-1)

² “Miljöterapeutiske temaer” av Erik Larsen et al. (Mats Marnell: “Överlämningsituationen – en hörnsten i miljöterapeutiskt arbete”)